

Zicht op de BVD

Woord vooraf

Nederland lijkt een kleine, veilige haven in een wereld vol conflicten. Een democratisch land waar veel kan en mag en waar we niet voortdurend stil hoeven te staan bij de bedreigingen die ons omringen. Toch wordt ook ons land af en toe opgeschrikt door gewelddadige politieke acties, berichten over anti-democratische organisaties of ongeoorloofde inmenging in Nederlandse aangelegenheden vanuit het buitenland. Met andere woorden, door gebeurtenissen die de stabiliteit van onze samenleving kunnen ondermijnen.

De Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) heeft de taak tijdig te waarschuwen voor verschijnselen en ontwikkelingen die de veiligheid van ons land bedreigen en die niet altijd direct zichtbaar zijn.

Hoewel het dagelijkse werk van de BVD zich grotendeels buiten de openbaarheid afspeelt, moet in een democratisch land als het onze helderheid bestaan over de organisatie, de taken en werkwijze van deze dienst. Met deze brochure wil ik u daarom graag informeren over het werk van de BVD.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

K.G. de Vries

De geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst

De geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst begint direct na de Tweede Wereldoorlog met de oprichting van het Bureau Nationale Veiligheid (BNV) in 1945. Deze voorloper van de BVD krijgt als opdracht de restanten van het Duitse inlichtingennetwerk in Nederland in kaart te brengen. De Binnenlandse Veiligheidsdienst wordt in 1949 opgericht. De dienst richt zich vooral op spionage vanuit Oost-Europa en op de activiteiten van de Communistische Partij Nederland (CPN). Het is het tijdperk van de Koude Oorlog en het communisme in binnen- en buitenland wordt als voornaamste dreiging gezien.¹

In de jaren zeventig doen terroristische groeperingen van zich spreken en er ontstaat een nieuwe taak voor de BVD. Nog altijd vormen gewelddadige politieke groeperingen een belangrijk aandachtsgebied van de BVD.

Andere onderwerpen die op dit moment de aandacht van de BVD vragen zijn de verspreiding van massavernietigingswapens, de activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten in Nederland en de aantasting van de integriteit van de overheid. Ontwikkelingen in het buitenland worden daarbij nauwlettend gevolgd, aangezien politieke conflicten elders in de wereld hun weerslag kunnen hebben op de veiligheidssituatie in Nederland.

De taken van de Binnenlandse veiligheidsdienst

De BVD levert een bijdrage aan de bescherming van de nationale veiligheid door het uitvoeren van drie taken: het verzamelen van gegevens, het verrichten van veiligheidsonderzoeken en het bevorderen van beveiligingsmaatregelen. Deze taken zijn vastgelegd in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (1987).

¹ Over het werk van de BVD in de periode van de Koude Oorlog verscheen in 1995 het boek 'Geschiedenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst' van dr. D. Engelen.

1. De BVD verzamelt gegevens

De BVD verzamelt gegevens over personen en organisaties die een bedreiging kunnen vormen voor de samenleving. Veel van de gegevens die de BVD verzamelt, komen uit openbare bronnen zoals de media, wetenschappelijke publicaties of voor iedereen toegankelijke databestanden. De bevolking speelt eveneens een belangrijke rol bij het vergaren van informatie. Tal van zaken zijn tijdig ontdekt omdat burgers de BVD daarop attendeerden. De BVD staat altijd open voor bijdragen uit de samenleving.

De BVD kan ook meer specifieke gegevens verkrijgen via de Militaire Inlichtingendienst (MID) en via buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Ook kunnen gegevens worden opgevraagd bij de bevolkingsadministratie of uit het strafregister.

Soms leveren bovenstaande bronnen niet voldoende gegevens op over de personen of organisaties die een veiligheidsrisico vormen. Om achter hun werkelijke intenties te komen, moeten de nodige gegevens dan op andere manieren worden ingewonnen. Hoewel de overheid gehouden is de grondrechten van de burger te respecteren, is het verzamelen van gegevens in die gevallen meestal alleen mogelijk met middelen die inbreuk maken op de persoonlijke levenssfeer. De BVD heeft de wettelijke bevoegdheid in bepaalde omstandigheden die middelen te gebruiken. Deze zogenaamde bijzondere inlichtingenmiddelen worden uiteraard pas na een zorgvuldige afweging ingezet. Zo moet de inzet van het middel in verhouding staan tot de ernst van de zaak én moet het onmogelijk zijn de gegevens op een minder ingrijpende wijze te verkrijgen.

Eén van de bevoegdheden van de BVD is de mogelijkheid om bepaalde personen enige tijd te volgen en observeren. Ook kan het nodig zijn gesprekken af te luisteren met behulp van microfoons, dan wel door telefoonlijnen af te tappen. Hier gaat een extra zorgvuldige procedure aan vooraf. Zo is er schriftelijke toestemming nodig van de minister-president en de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Justitie. In geval van het aftappen van telefoongesprekken moet ook de minister van Verkeer en Waterstaat goedkeuring geven.

Het komt voor dat de BVD mensen vraagt aan een onderzoek mee te werken en bijvoorbeeld informatie te verstrekken over een organisatie die de aandacht van de BVD heeft.

Deze medewerking vindt altijd plaats op basis van vrijwilligheid.

De BVD heeft geen opsporingsbevoegdheid. Wanneer er concrete aanwijzingen zijn dat er strafbare feiten worden gepleegd, meldt de BVD dit aan justitie. De politie of een andere opsporingsinstantie kan dan een justitieel onderzoek instellen. De BVD zal hierbij nooit de identiteit van zijn bron prijsgeven.

2. De BVD verricht veiligheidsonderzoeken

De BVD voert veiligheidsonderzoeken uit naar kandidaten voor vertrouwensfuncties. Het gaat onder meer om functies bij de overheid en in het bedrijfsleven, waarin men de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat schade kan berokkenen. In het bedrijfsleven komen vertrouwensfuncties voor bij zogenaamde vitale bedrijven: ondernemingen die essentieel zijn voor het goed functioneren van de maatschappij. Voorbeelden daarvan zijn elektriciteits- en waterleidingbedrijven, ondernemingen in de olie- en chemiesector, telecommunicatiebedrijven, de transportsector en de financiële sector.

In Nederland kennen we circa 50.000 vertrouwensfuncties, exclusief de functies bij het ministerie van Defensie. Er worden drie categorieën vertrouwensfuncties onderscheiden: A, B en C. Bij een A-functie kan men de bovengenoemde belangen van de staat meer schade toebrengen dan bij een B- of C-functie. In de Wet veiligheidsonderzoeken die op 1 februari 1997 in werking trad, staat beschreven wanneer een veiligheidsonderzoek wordt ingesteld en wat een vertrouwensfunctie is.

De onderzoeken bestaan voor het overgrote deel uit het opvragen van gegevens uit databestanden. Bij de zogenaamde A-functies - vijf procent van het totale aantal vertrouwensfuncties - vindt bovendien een 'veldonderzoek' plaats. Het veldonderzoek bestaat uit gesprekken met betrokkene en enkele andere personen uit zijn of haar directe omgeving.

De personen naar wie een veiligheidsonderzoek wordt ingesteld, zijn daarover altijd van tevoren ingelicht. Zij vullen zelf een inlichtingenformulier in. Indien uit het veiligheidsonderzoek blijkt dat betrokkene zonder gevaar voor de veiligheid van de staat de vertrouwensfunctie kan vervullen, geeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een 'verklaring van geen bezwaar' af. Dit betekent dat de werkgever kan overgaan tot aanstelling.

3. De BVD bevordert beveiligingsmaatregelen

De BVD bevordert de beveiliging van gegevens waarvan geheimhouding door het belang van de staat wordt geboden. Tevens bevordert de BVD de beveiliging van onderdelen van overheid en bedrijfsleven die van vitaal belang zijn voor de instandhouding van het maatschappelijk leven. Deze taak houdt in dat de BVD overheidsinstellingen en vitale bedrijven informeert over de veiligheidsrisico's en adviseert over noodzakelijke beveiligingsmaatregelen. Het advies kan betrekking hebben op uiteenlopende onderwerpen. De fysieke beveiliging van gebouwen en bedrijfsterreinen is daar slechts een onderdeel van. De BVD houdt eveneens procedures tegen het licht voor de wijze waarop met vertrouwelijke informatie moet worden omgegaan. En wanneer die informatie in geautomatiseerde systemen is opgeslagen, kan de BVD in overleg met de betrokken instantie overgaan tot het testen van beveiligingsmaatregelen. Ook voor adviezen over de beveiliging van personen en het geven van aanwijzingen voor de instelling van vertrouwensfuncties is de BVD het aangewezen orgaan.

Een nieuwe wet

De huidige Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) zal worden vervangen door een nieuwe wet. Deze treedt in werking nadat het parlement het inmiddels ingediende wetsvoorstel heeft aanvaard. In de nieuwe wet worden de taken van de BVD uitgebreid met een nieuwe taak: het verwerven van inlichtingen over het buitenland. Daarnaast worden de bevoegdheden van de BVD (en de Militaire Inlichtingendienst) uitputtend beschreven. Ook legt de wet de basis voor een nieuwe onafhankelijke commissie van toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Met het wetsvoorstel wordt beoogd te voldoen aan de eisen die het nationale en het internationale recht stellen. Transparantie en controleerbaarheid zijn daarbij kernbegrippen. De naam van de BVD wordt in het voorstel gewijzigd in Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), waarmee de naam meer in overeenstemming komt met het takenpakket.

De plicht tot geheimhouding

De medewerkers van de BVD hebben een geheimhoudingsplicht. In eerste instantie dient deze ter bescherming van de mensen die meewerken aan een onderzoek van de BVD waardoor risico's voor hun veiligheid kunnen ontstaan. Bescherming van informatiebronnen is voor de BVD een zeer belangrijk uitgangspunt bij de taakuitoefening. Voorts houdt de BVD gegevens geheim om te voorkomen dat de actuele kennis van de BVD over een persoon of organisatie, die een veiligheidsrisico vormt, in de openbaarheid komt en zo afbreuk wordt gedaan aan de werkwijze van de Dienst. De geheimhoudingsplicht geldt voor iedere medewerker van de BVD en voor iedereen die betrokken is bij de uitvoering van de taken van de BVD. Uiteraard krijgen instanties die de informatie van de BVD nodig hebben om hun taak uit te oefenen wel de noodzakelijke informatie. Overigens probeert de BVD zoveel mogelijk openheid te geven over zijn taken, organisatie en werkwijze in het algemeen (o.a. via een jaarverslag). Informatie over de BVD kan men ook vinden op de website van het ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties: www.minbzk.nl.

Samenwerking

Alleen door nauwe samenwerking van de verantwoordelijke instanties is het mogelijk aantastingen van de nationale veiligheid met succes te voorkomen. De Binnenlandse Veiligheidsdienst onderhoudt daarom contacten met onder andere het Openbaar Ministerie, de politie, andere opsporings- en controlediensten, de Militaire Inlichtingendienst en buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Het Openbaar Ministerie

Tussen het hoofd van de BVD en de procureurs-generaal vindt regelmatig overleg plaats. Daarbij gaat het vooral over de vraag of informatie van de BVD aanleiding is om een strafzaak te starten en zo ja, in welk stadium en aan welke officier van justitie de informatie moet worden overgedragen. Een speciaal daartoe aangewezen landelijk officier van justitie heeft, op voorwaarde van geheimhouding, inzage in alle gegevens van de BVD die op een concrete zaak betrekking hebben. Overigens kan de informatie van de BVD nooit als bewijslast dienen.

De politie en andere opsporingsinstanties

De BVD en de politie stemmen hun werkzaamheden regelmatig op elkaar af, omdat er in de taakuitoefening duidelijke raakvlakken zijn. Deze samenwerking is officieel geregeld in samenwerkingsprotocollen tussen de BVD en de politiekorpsen. Uitgangspunt is dat, gelet op het verschil in bevoegdheden en verantwoordelijkheden, het werk van politie en BVD gescheiden blijft.

In de samenwerking tussen de BVD en de politie spelen bepaalde, aangewezen politieambtenaren een belangrijke rol. Deze ambtenaren vormen de regionale inlichtingendiensten van de politiekorpsen en verrichten (een deel van) hun taken onder verantwoordelijkheid van de BVD.

Behalve met de politie werkt de BVD nauw samen met de Koninklijke marechaussee en de Douane, en de bijzondere opsporingsdienst FIOD/ECD. Een aantal medewerkers van de Koninklijke Marechaussee en douane die belast zijn met de grensbewaking, werken eveneens onder verantwoordelijkheid van de BVD.

Militaire Inlichtingendienst

De zusterdienst van de BVD in Nederland is de Militaire Inlichtingendienst (MID). De MID werkt op vergelijkbare wijze als de BVD, maar heeft zijn taken toegespitst op militair relevante onderwerpen. De MID verzamelt gegevens over het potentieel en de strijdkrachten van buitenlandse mogendheden en stelt de dienst veiligheidsonderzoeken in naar personeel van de krijgsmacht en bedrijven die voor defensie werken. Bovendien moet de MID voorkomen dat de veiligheid of paraatheid van de Nederlandse krijgsmacht in gevaar wordt gebracht. Omdat er raakvlakken zijn tussen de twee diensten, vindt voortdurend afstemming plaats over de werkzaamheden.

Buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten

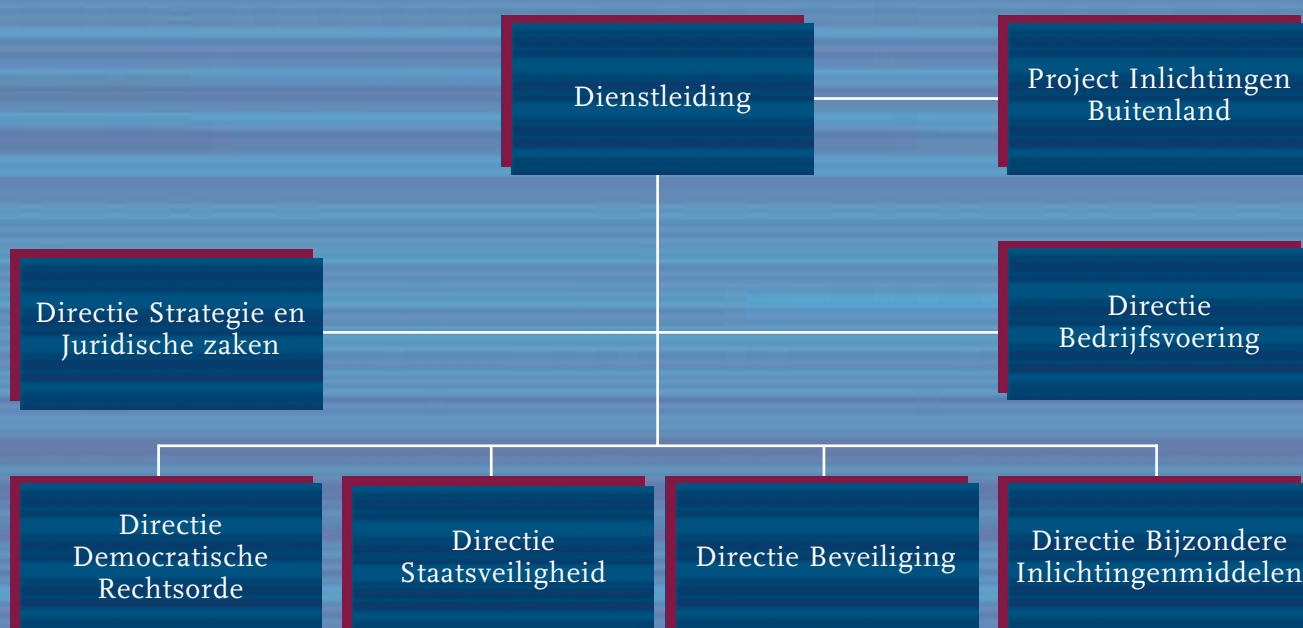
Veiligheidsvraagstukken hebben in veel gevallen een grensoverschrijdend karakter. Terrorisme, de ongecontroleerde verbreiding van massavernietigingswapens en radicale ideologieën bijvoorbeeld zijn alleen goed te bestrijden in internationaal verband. Daarom werkt de BVD samen met zo'n negentig inlichtingen- en veiligheidsdiensten in de gehele wereld.

Organisatie

De Binnenlandse Veiligheidsdienst maakt deel uit van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De BVD bestaat behalve uit twee stafdirecties uit vier directies die werken aan het verzamelen van gegevens, het verwerken en analyseren van gegevens en het verstrekken van informatie aan de voor de staatsveiligheid verantwoordelijke instanties. Tevens is er een project Inlichtingen Buitenland dat, gelet op de nieuwe wetgeving, voorbereidingen treft voor de toekomstige inlichtingentaak buitenland.

De werkzaamheden binnen de directies worden uitgevoerd door teams en afdelingen. Zo zijn er teams die zich bezig houden met onderzoek naar illegale wapenhandel, extremistische organisaties van linkse en rechtse signatuur en aspecten van de georganiseerde misdaad. Daarnaast kent de BVD afdelingen die zich onder meer richten op beveiligingsbevordering, veiligheidsonderzoeken en contacten met de buitenlandse relaties van de BVD.

Bij de BVD werken circa 600 mensen. Het jaarlijks budget bedraagt zo'n 80 miljoen gulden. Dit is verdeeld over de posten personeel (75%), materieel (19%) en geheime uitgaven (6%).

Verantwoordelijkheid en toezicht

De politieke verantwoordelijkheid voor de BVD en het toezicht op de taakuitvoering is in Nederland op verschillende manieren geregeld.

De minister en het parlement

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor de BVD. Het hoofd van de BVD overlegt regelmatig met de minister over de taakuitoefening van de dienst. De minister informeert het parlement over de werkzaamheden van de BVD en brengt jaarlijks een openbaar verslag uit over onderwerpen die dat jaar de aandacht van de BVD kregen. Dit jaarverslag wordt met de Kamer besproken. Ook bij andere gelegenheden wordt de Kamer - al dan niet op haar verzoek - geïnformeerd.

De commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

Om haar controlerende taak zo goed mogelijk te vervullen heeft de Tweede Kamer een speciale commissie in het leven geroepen, die behalve de werkzaamheden van de BVD ook die van de MID controleert. De nadruk ligt vooral op de vertrouwelijke aspecten van het werk van de diensten, reden waarom de leden een geheimhoudingsplicht hebben. De commissie - die bestaat uit de fractievoorzitters van de vier grote partijen - behandelt ook klachten van burgers over de handelwijze van de BVD.

Accountantsdienst en Algemene Rekenkamer

De uitgaven van de BVD vallen - net als die van de andere onderdelen van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties - onder de normale departementale accountantscontrole. De directeur van de accountantsdienst van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties controleert jaarlijks de geheime uitgaven (slechts zes procent van de begroting) van de BVD. Zijn rapport wordt voorgelegd aan de President van de Algemene Rekenkamer. De president heeft inzage in alle dossiers en is tot geheimhouding verplicht over de operationele bijzonderheden.

Nationale ombudsman

Klachten over de BVD kunnen ook worden onderzocht door de Nationale ombudsman. Deze heeft daarvoor toegang tot alle relevante informatie. Ook de ombudsman heeft een geheimhoudingsplicht over de operationele bijzonderheden.

Colofon

Uitgave en productie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Binnenlandse Veiligheidsdienst

Afdeling Interne en Externe Betrekkingen

Postbus 20010

2500 EA Den Haag

Internet: www.minbzk.nl

Ontwerp: Buro Van Bergenhenegouwen

Druk: Drukkerij De Bink b.v., Leiden

September 2000